

Grażyna Hejda, Tomasz Ciapała, Paweł Kuna

Opieka psychiatryczna w województwie podkarpackim

Z Wojewódzkiego Centrum Analiz i Nadzoru w Ochronie Zdrowia w Rzeszowie

Dyrektor: lek. med. G. Hejda

Autorzy przedstawiają sytuację w opiece psychiatrycznej w woj. podkarpackim w latach 2000–2003 z uwzględnieniem aspektów demograficznych i organizacyjnych ochrony zdrowia.

Psychiatric care in Podkarpatian Region

Authors present situation in psychiatric care in Podkarpatian Region in years 2000–2003 allowing demographical and health care organization aspects.

Analizie poddano leczonych po raz pierwszy w ambulatoryjnych zakładach opieki psychiatrycznej oraz leczonych w zakładach opieki stacjonarnej (w szpitalach psychiatrycznych i w oddziałach psychiatrycznych szpitali ogólnych w województwie podkarpackim oraz poza jego granicami). Używany zwrot „szpitale psychiatryczne w woj. podkarpackim” oznacza 4 funkcjonujące w województwie zakłady psychiatrycznej opieki stacjonarnej. Pojęcie leczonego (hospitalizowanego) obejmuje wszystkie przypadki pobytu pacjenta w szpitalu w ciągu roku. Analizą nie objęto leczonych na oddziale neurologicznym w Specjalistycznym Psychiatrycznym Zespole Opieki Zdrowotnej w Jarosławiu. W artykule wykorzystano dane z lat 2000–2003 oraz podstawowe wskaźniki służące ocenie stanu zdrowia psychicznego ludności.

SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Według stanu w dniu 31.12.2003 r. obszar województwa podkarpackiego zamieszkiwało ogółem 2 097 247 osób. W porównaniu z rokiem 2000 liczba ludności zmalała o 31 357 osób, co stanowi 1,5%. Duży spadek liczby ludności w 2002 roku spowodowany był weryfikacją stanu na podstawie spisu powszechnego. W strukturze wiekowej ludności udział dzieci i młodzieży w wieku 0–19 lat obniżył się z 30,6% w 2000 r. do 28,4% w 2003 r. przy wzroście udziału w grupie wiekowej 20–64 lata

z 57,6% do 59,0% oraz 65 i więcej lat – z 11,8% do 12,6%. Zmiany w strukturze populacji województwa podkarpackiego w latach 2000–2003 przedstawia tabela 1

Liczba lekarzy specjalistów w dziedzinie psychiatrii zatrudnionych w zakładach opieki zdrowotnej w woj. podkarpackim przedstawiona jest w tabeli 2, natomiast liczba lekarzy zatrudnionych w szpitalach psychiatrycznych w tabeli 3.

AMBULATORYJNA OPIEKA PSYCHIATRYCZNA

Liczba leczonych po raz pierwszy w poradniach zdrowia psychicznego oraz w zakładach leczenia odwykowego w woj. podkarpackim (tab. 4) wzrosła z 17278 w 2000 r. do 21948 w 2003 r., tj. o 27%. Wśród dzieci i młodzieży w wieku 0–19 lat liczba ta obniżyła się z 1957 w 2000 r. do 1767 w 2003 r., tj. o 10%.

Najczęstszymi przyczynami leczenia po raz pierwszy w 2003 r. w województwie były: zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i pod postacią somatyczną (wsk. 24,5 na 10 tys.) oraz zaburzenia nastroju (afektywne) (24,2). W grupie wiekowej 0–19 lat dominowały: upośledzenia umysłowe (6,4) oraz zaburzenia zachowania i emocji rozpoczynające się zwykle w dzieciństwie i w wieku młodzieńczym (6,3). Liczbę leczonych oraz wskaźnik na 10 tys. ludności przedstawia tabela 5.

TABELA 1

Lata	Ogółem	0–19 lat	20–64 lata	65 i więcej lat
2000	2 128 605	650 355	1 226 229	252 021
2001	2 131 368	634 711	1 239 498	257 159
2002	2 105 050	619 358	1 224 781	260 911
2003	2 097 248	596 156	1 237 696	263 396

TABELA 2

Lata	Liczba bezwzględna	Wskaźnik na 10 tys. ludności	W tym specjaliści II stopnia	
			liczba bezwzględna	wskaźnik na 10 tys. ludności
2000	109	0,5	52	0,2
2001	93	0,4	46	0,2
2002	95	0,5	58	0,3
2003	100	0,5	70	0,3

TABELA 3

Lata	Liczba bezwzględna	Wskaźnik na 10 tys. ludności
2000	45	0,2
2001	48	0,2
2002	53	0,3
2003	51	0,2

TABELA 4

Lata	Ogółem		W tym w wieku 0–19 lat	
	Liczby bezwzględne	Wskaźnik na 10 tys. ludności	Liczby bezwzględne	Wskaźnik na 10 tys. ludności
2000	17 278	81,2	1 957	29,7
2001	16 922	79,5	1 904	29,6
2002	17 606	83,7	1 961	31,2
2003	21 948	104,7	1 767	29,1

TABELA 5

Wyszczególnienie		ogółem		w tym w wieku 0-19 lat		
		l. bezwzgl.	wsk. na 10 tys.	l. bezwzgl.	wsk. na 10 tys.	
Ogółem		2000	17 278	81,2	1 957	29,7
		2001	16 922	79,5	1 904	29,6
		2002	17 606	83,7	1 961	31,2
		2003	21 948	104,7	1 767	29,1
Z tego	organiczne zaburzenia psychiczne włącznie z zespołami objawowymi (F00-F09)	2000	1 406	6,6	26	0,4
		2001	1 463	6,9	12	0,2
		2002	1 659	7,9	72	1,1
		2003	2 329	11,1	77	1,3
	zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania spowodowane używaniem środków (substancji) psychoaktywnych (F10-F19)	2000	2 775	13,0	64	0,9
		2001	2 920	13,7	72	1,2
		2002	2 814	13,3	54	0,8
		2003	2 678	12,8	43	0,7
	schizofrenia, zaburzenia typu schizofrenii (schi- zotypowe) i urojeniowe (F20-F29)	2000	1 293	6,1	79	1,2
		2001	849	4,0	66	1,0
		2002	752	3,5	106	1,7
		2003	2 039	9,7	198	3,3
	zaburzenia nastroju (afektywne) (F30-F39)	2000	4 008	18,9	143	2,2
		2001	3 724	17,5	119	1,9
		2002	3 571	17,0	158	2,6
		2003	5 077	24,2	147	2,5

zaburzenia nerwicowe, związane ze stresem i pod postacią somatyczną (somatoform) (F40-F48)	2000	3 851	18,1	368	5,6
	2001	3 640	17,1	380	5,9
	2002	4 685	22,3	368	5,9
	2003	5 144	24,5	253	4,2
zespoły behawioralne związane z zaburzeniami fizjologicznymi i czynnikami fizycznymi (F50-F59)	2000	145	0,7	52	0,8
	2001	140	0,7	59	0,9
	2002	162	0,8	47	0,7
	2003	301	1,4	45	0,7
zaburzenia osobowości i zachowania dorosłych (F60-F69)	2000	192	0,9	33	0,5
	2001	304	1,4	29	0,5
	2002	333	1,6	50	0,8
	2003	436	2,1	45	0,7
upośledzenie umysłowe (F70-F79)	2000	687	3,2	364	5,5
	2001	639	3,0	327	5,1
	2002	955	4,5	380	6,1
	2003	1 004	4,8	390	6,4
zaburzenia rozwoju psychicznego (psychologicznego) (F80-F89)	2000	134	0,7	103	1,5
	2001	120	0,5	100	1,6
	2002	162	0,8	36	0,6
	2003	187	0,8	33	0,5
zaburzenia zachowania i emocji rozpoczynające się zwykle w dzieciństwie i w wieku młodzieńczym (F90-F98)	2000	545	2,6	506	7,7
	2001	648	3,0	599	9,3
	2002	841	4,0	452	7,2
	2003	757	3,6	382	6,3
nieokreślone zaburzenia psychiczne (F99)	2000	684	3,2	62	0,9
	2001	653	3,1	41	0,6
	2002	371	1,8	20	0,3
	2003	928	4,4	46	0,8
obserwacja stanu psychicznego, rozpoznania nieustalone, bez zaburzeń psychicznych i rozpoznania niepsychiatryczne	2000	1 558	7,3	157	2,4
	2001	1 822	8,6	100	1,6
	2002	1 301	6,2	218	3,5
	2003	1 068	5,1	108	1,8

STACJONARNA OPIEKA PSYCHIATRYCZNA

Według stanu w dniu 31.12.2003 r. w województwie podkarpackim funkcjonowały 4 zakłady psychiatrycznej opieki stacjonarnej (Specjalistyczny Psychiatryczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Jarosławiu, Samodzielny Publiczny Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Żurawicy, Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia SP ZOZ w Stalowej Woli, NZOZ Centrum Interwencji Kryzysowej „Karan” w Rzeszowie) oraz 8 oddziałów psychiatrycznych w szpitalach ogólnych (SP ZOZ w Dębicy (3), Szpital Specjalistyczny w Jaśle (1), Wojewódzki Szpital Podkarpacki w Krośnie (1), SP ZOZ w Leżajsku (1), SP ZOZ w Nowej Dębie (1), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Rzeszowie (1)).

Po obniżeniu liczby łóżek z 1332 w 2000 r. do 1277 w 2001 r. nastąpił ich stopniowy wzrost do 1307 w 2003 r. W szpitalach psychiatrycznych w 2001 r. liczba łóżek wynosiła 974 (spadek o 61 łóżek w porównaniu do 2000 r.) i utrzymała się na tym poziomie do 2003 r., natomiast w oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych liczba

łóżek systematycznie wzrastała od 287 w 2000 r. do 333 w 2003 r.

W latach 2000–2003 wykorzystanie łóżek wzrosło z 88,5% do 92,4%, odpowiednio w szpitalach psychiatrycznych wzrosło z 85,7% do 89,1%, natomiast w oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych wahało się na poziomie 100%, przekraczając tę wartość w roku 2001 (103,6%) oraz w 2003 (102,1%).

Średni pobyt chorego uległ skróceniu z 34,1 dnia w 2000 r. do 31,2 dnia w 2003 r. Tendencja ta dotyczy zarówno średniego pobytu chorego w szpitalach psychiatrycznych (spadek z 39,3 dnia do 36,1 dnia), jak również średniego pobytu w oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych, gdzie po wzroście z 23,9 dnia w 2000 r. do 25,1 dnia w 2001 r. zmalał do 23,0 w 2003 r.

Powyższe wskaźniki działalności psychiatrycznej opieki stacjonarnej prezentuje tabela 6.

Liczba leczonych w szpitalach psychiatrycznych i w oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych w woj. podkarpackim (tab. 7) wzrosła w latach 2000–2003 z 10949 do 13154, tj. o 20%. W strukturze leczonych według miejsca

TABELA 2

Wyszczególnienie		Lata	Lóżka rzeczywiste	Wskaźnik łóżek na 10 tys. ludności	Wykorzystanie łóżek w %	Średni pobyt chorego
Ogółem		2000	1 322	6,2	88,5	34,1
		2001	1 277	6,0	91,1	33,2
		2002	1 284	6,1	92,9	31,4
		2003	1 307	6,2	92,4	31,2
Z tego	szpitale psychiatryczne	2000	1 035	4,9	85,7	39,3
		2001	974	4,6	87,2	37,5
		2002	977	4,6	90,8	36,1
		2003	974	4,6	89,1	36,1
	oddziały psychiatryczne w szpitalach ogólnych	2000	287	1,3	98,8	23,9
		2001	303	1,4	103,6	25,1
		2002	307	1,5	99,5	23,0
		2003	333	1,6	102,1	23,0

TABELA 7

Wyszczególnienie			Leczeni ogółem	
Ogółem			2000	10 949
			2001	11 212
			2002	12 589
			2003	13 154
Z tego	mieszkańcy woj. podkarpackiego		2000	9 670
			2001	10 086
			2002	11 068
			2003	11 583
	mieszkańcy innych województw		2000	1 263
			2001	1 063
			2002	1 484
			2003	1 539
	bezdumni oraz przypadki braku adresu		2000	13
			2001	51
			2002	30
			2003	28
	pacjenci zamieszkali za granicą		2000	3
			2001	12
			2002	7
			2003	4

TABELA 3

Wyszczególnienie		Leczeni ogółem								
		liczby bezwzględne				wskaźnik na 10 tys. ludności				
		ogółem	z tego			ogółem	z tego			
			0–19	20–64	65+		0–19	20–64	65+	
Ogółem		2000	10 337	250	9 175	912	48,3	3,8	74,6	36,6
		2001	10 876	270	9 691	915	50,8	4,2	78,0	36,0
		2002	11 862	320	10 551	991	56,1	5,1	85,9	38,2
		2003	12 468	322	11 071	1 075	59,2	5,3	89,4	41,2
Z tego	w woj. podkarpackim	2000	9 670	119	8 682	869	45,2	1,8	70,6	34,9
		2001	10 086	141	9 075	870	47,1	2,2	73,0	34,2
		2002	11 068	153	9 971	944	52,3	2,4	81,2	36,4
		2003	11 583	150	10 400	1 033	55,0	2,5	84,0	39,6
	poza woj. podkarpackim	2000	667	131	493	43	3,1	2,0	4,0	1,7
		2001	790	129	616	45	3,7	2,0	5,0	1,8
		2002	794	167	580	47	3,8	2,7	4,7	1,8
		2003	885	172	671	42	4,2	2,8	5,4	1,6

TABELA 9

Wyszczególnienie			Leczeni ogółem								
			liczby bezwzględne				wskaźnik na 10 tys. ludności				
			ogółem	z tego			ogółem	z tego			
				0–19	20–64	65+		0–19	20–64	65+	
Ogółem			2000	10 337	250	9 175	912	48,3	3,8	74,6	36,6
			2001	10 876	270	9 691	915	50,8	4,2	78,0	36,0
			2002	11 862	320	10 551	991	56,1	5,1	85,9	38,2
			2003	12 468	322	11 071	1 075	59,2	5,3	89,4	41,2
Z tego	organiczne zaburzenia psychiczne włącznie z zespołami objawowymi (F00–F09)	2000	1 193	3	717	473	5,5	0,0	5,8	19,0	
		2001	1 338	12	860	466	6,2	0,2	6,9	18,3	
		2002	1 495	9	978	508	7,0	0,2	8,0	19,6	
		2003	1 550	8	972	570	7,4	0,2	7,8	21,8	
	zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania spowodowane używaniem środków (substancji) psychoaktywnych (F10–F19)	2000	2 964	67	2 845	52	13,9	1,0	23,2	2,1	
		2001	3 249	53	3 129	67	15,1	0,8	25,2	2,7	
		2002	3 922	82	3 754	86	18,6	1,2	30,6	3,3	
		2003	4 503	87	4 310	106	21,3	1,3	34,8	4,0	
	schizofrenia, zaburzenia typu schizofrenii (schizotypowe) i urojeniowe (F20–F29)	2000	3 266	58	3 027	181	15,2	0,9	24,6	7,3	
		2001	3 292	68	3 028	196	15,4	1,0	24,6	7,9	
		2002	3 331	57	3 091	183	15,8	0,8	25,1	7,3	
		2003	3 003	61	2 773	169	14,3	0,9	22,5	6,7	
	zaburzenia nastroju (afektywne) (F30–F39)	2000	1 597	8	1 426	163	7,5	0,1	11,6	6,6	
		2001	1 671	8	1 523	140	7,8	0,1	12,4	5,6	
		2002	1 752	20	1 571	161	8,3	0,3	12,8	6,4	
		2003	1 895	16	1 706	173	9,0	0,2	13,9	7,0	
	zaburzenia nerwicowe, związane ze stresem i pod postacią somatyczną (somatoform) (F40–F48)	2000	519	31	463	25	2,4	0,5	3,7	1,0	
		2001	576	24	522	30	2,7	0,3	4,2	1,2	
		2002	617	39	554	24	2,9	0,7	4,5	0,9	
		2003	692	29	627	36	3,3	0,5	5,1	1,4	
	zespoły behawioralne związane z zaburzeniami fizjologicznymi i czynnikami fizycznymi (F50–F59)	2000	17	9	8	–	0,1	0,1	0,0	–	
		2001	25	16	9	–	0,1	0,2	0,0	–	
		2002	44	28	16	–	0,2	0,4	0,1	–	
		2003	36	19	17	–	0,1	0,3	0,1	–	
	zaburzenia osobowości i zachowania dorosłych (F60–F69)	2000	225	14	210	1	1,1	0,2	1,7	0,0	
		2001	232	24	208	–	1,1	0,4	1,6	–	
		2002	267	17	248	2	1,3	0,3	2,1	0,1	
		2003	298	24	272	2	1,4	0,4	2,2	0,1	
	upośledzenie umysłowe (F70–F79)	2000	267	19	246	2	1,3	0,3	2,0	0,1	
		2001	246	17	229	–	1,1	0,3	1,8	–	
		2002	213	17	194	2	1,0	0,3	1,6	0,1	
		2003	209	20	188	1	1,0	0,4	1,6	0,0	
	zaburzenia rozwoju psychicznego (psychologicznego) (F80–F89)	2000	6	3	3	–	0,0	0,0	0,0	–	
		2001	3	–	3	–	0,0	–	0,0	–	
		2002	1	1	–	–	0,0	0,0	–	–	
		2003	3	3	–	–	0,0	0,0	–	–	
	zaburzenia zachowania i emocji rozpoczynające się zwykle w dzieciństwie i w wieku młodzieńczym (F90–F98)	2000	22	21	1	–	0,1	0,3	0,0	–	
		2001	33	30	3	–	0,1	0,5	0,0	–	
		2002	46	40	6	–	0,3	0,6	0,0	–	
		2003	41	36	5	–	0,1	0,6	0,0	–	
	obserwacja stanu psychicznego, rozpoznania nieustalone, bez zaburzeń psychicznych i rozpoznania niepsychiatryczne	2000	261	17	229	15	1,2	0,2	1,9	0,6	
		2001	211	18	177	16	1,0	0,3	1,4	0,6	
		2002	174	10	139	25	0,8	0,1	1,1	0,9	
		2003	238	19	201	18	1,2	0,3	1,7	0,7	

zamieszkania zdecydowanie przeważają mieszkańcy woj. podkarpackiego. W 2003 r. stanowili oni 88,1% ogółu leczonych. Pozostały odsetek leczonych to mieszkańcy innych województw – 11,7%, bezdomni oraz przypadki braku adresu – 0,2%, pacjenci zamieszkali za granicą – 0,03%.

Liczba leczonych mieszkańców woj. podkarpackiego w szpitalach psychiatrycznych i oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych w latach 2000–2003 (tab. 8) wzrosła z 10 337 do 12 468, tj. o ok. 21%. Przeważająca większość leczonych hospitalizowana była w zakładach na terenie woj. podkarpackiego (w roku 2003 – 93%). Wzrastał jednak sukcesywnie odsetek leczonych poza woj. podkarpackim z 6,5% do 7,1%. W 2003 r. najwięcej z nich było leczonych w województwach: lubelskim (26%), małopolskim (24%), mazowieckim (15%) i świętokrzyskim (14%). W strukturze wiekowej mieszkańców woj. podkarpackiego leczonych poza granicami województwa przewagę utrzymywała grupa wiekowa 20–64 lata (76% w 2003 r.), natomiast udział leczonych w wieku 0–19 lat kształtował się w latach 2000–2003 na poziomie 20% i był znacznie wyższy od odsetka leczonych w tym samym wieku w woj. podkarpackim (poniżej 1,5%).

Najczęstszymi przyczynami leczenia mieszkańców woj. podkarpackiego w szpitalach psychiatrycznych oraz oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych w 2003 r. (tab. 9) były: zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania spowodowane używaniem środków psychoaktywnych (wsk. 21,3 na 10 tys.) oraz schizofrenia, zaburzenia typu schizofrenii i urojeniowe (14,3). Przyczyny te dominowały również wśród leczonych w grupach wiekowych 0–19 i 20–64 lat, natomiast w grupie wiekowej 65 i więcej lat przeważały: organiczne zaburzenia psychiczne włącznie z zespołami objawowymi i zaburzenia nastroju (afektywne).

PODSUMOWANIE

Wzrastająca w analizowanym okresie liczba leczonych po raz pierwszy z powodu zaburzeń

psychicznych i zaburzeń zachowania w ambulatoryjnej psychiatrycznej opiece zdrowotnej świadczy o rosnącej zachorowalności mieszkańców woj. podkarpackiego na schorzenia tego rodzaju. Zwiększająca się przy tym liczba leczonych w szpitalach psychiatrycznych świadczy o dużym zapotrzebowaniu na usługi medyczne w tej dziedzinie. Potwierdzają to wysokie wskaźniki wykorzystania łóżek w szpitalach psychiatrycznych i w oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych, przekraczające w niektórych przypadkach 100%. Przyczynia się to do konieczności leczenia rosnącej corocznie liczby osób poza granicami województwa. Szczególnie odczuwalne jest to w grupie wiekowej 0–19 lat, której udział w strukturze leczonych w województwie jest około 13 razy mniejszy niż poza jego granicami. Zaobserwowany wzrost zapotrzebowania na psychiatryczne świadczenia zdrowotne implikuje jednocześnie potrzebę zasilania kadr medycznych w specjalistów w dziedzinie psychiatrii.

PIŚMIENNICTWO

1. Karta statystyczna psychiatryczna Mz/Szp-11b.
2. Roczne sprawozdanie z działalności jednostki lecznictwa ambulatoryjnego dla osób z zaburzeniami psychicznymi (MZ-15).
3. Roczne sprawozdanie z działalności jednostki lecznictwa ambulatoryjnego dla osób uzależnionych od alkoholu i innych środków psychoaktywnych (MZ-16).
4. Roczne sprawozdanie z działalności zakładu psychiatrycznej opieki stacjonarnej (MZ-30).
5. Roczne sprawozdanie o zatrudnieniu specjalistów: lekarzy, lekarzy stomatologów, farmaceutów i innych (MZ-89).

Grażyna Hejda
Wojewódzkie Centrum Analiz
i Nadzoru w Ochronie Zdrowia
ul. Warzywna 3a
35-959 Rzeszów
tel. 017 850 90 80
wzmorze@pro.onet.pl